משנה - דף ח:

סוגיא - דף ח:-י. - נושא: הגבלת מספר החדשים המלאים והחסרים בשנה – טעמי הדין ומחלוקת עולא ורב הונא בפירוש המשנה.

סקירה כללית

הסוגיה עוסקת בהגבלת מספר החדשים המלאים והחסרים בשנה, ובטעמים לכך. הגמרא מביאה את מחלוקת עולא ורב הונא בפירוש דברי המשנה, כאשר כל אחד מהם מבסס את פירושו על שיטה תנאית אחרת.

המשנה קובעת שאין פוחתין מארבעה חדשים מלאים בשנה, ושאין יותר משמונה חדשים בשנה. הגמרא דנה במשמעות ההגבלה השנייה ומביאה בענין זה את מחלוקת עולא ורב הונא.

לפי עולא, ההגבלה מתייחסת למספר החדשים החסרים, ואילו לפי רב הונא היא מתייחסת למספר החדשים המלאים. ההבדל בין שתי השיטות קשור גם למחלוקת התנאים באשר לאורכו של חדש העיבור בשנה מעוברת. להלן נציג תחילה את הרקע הדרוש להבנת הסוגיה, ולאחר מכן את שתי השיטות ואת ההבדלים ביניהן.

רקע- 1

<u>אורך החדש הירחי האסטרונומי והשנה</u>

אורך החדש הירחי האסטרונומי הוא 29 ימים, 12 שעות ו־793 חלקים (יש 1,080 חלקים בשעה) .

במונחים עשרוניים, אורך החדש הוא כ־29.53 ימים, ואורך שנים עשר חדשים ירחיים אסטרונומיים הוא כ־354.36 ימים.

לעומת זאת, שנה שבה ששה חדשים מלאים בני 30 יום וששה חדשים חסרים בני 29 יום, היא בת 354 ימים. נמצא שההפרש בין שנים עשר חדשים ירחיים אסטרונומיים לבין שנה זו הוא 8 שעות ו־876 חלקים.

ההפרש הזה מצטבר משנה לשנה, ולכן יש צורך לבצע מדי פעם התאמות באורכי החדשים, כדי לשמור על התאמה בין הלוח לבין מהלך הלבנה.

רקע- 2

<u>קביעת אורכי החדשים בלוח</u>

שיטת רוב התנאים

לפי שיטת רוב התנאים, אורכי החדשים אינם נקבעים לפי סדר קבוע מראש של חדש מלא וחדש חסר. בית הדין קובע את ראשי החדשים בהתאם לכללי הלוח ולשיקולים השונים, ובכלל זה הכלל של לא אד״ו ראש – ראש השנה אינו חל בימים ראשון, רביעי וששי.

שיטת ״אחרים״

בהמשך הסוגיה מקשה הגמרא על שיטות עולא ורב הונא מברייתא שאינה מתיישבת עם אף אחת מהן, ומתרצת שהברייתא היא כשיטת ״אחרים״. לא ניכנס כאן לפרטי הברייתא, אלא נציג את שיטת ״אחרים״, הנחוצה להבנת תירוץ הגמרא.

לפי שיטת ״אחרים״, יש סדר קבוע של חדשים מלאים וחסרים: חדש מלא, חדש חסר, וחוזר חלילה. הסדר נשמר בדרך כלל, ואין משנים אותו אלא לעתים רחוקות, כאשר נדרשות התאמות מיוחדות, כפי שיתבאר להלן.

(לפי שיטה זו, אין צורך להמתין לעדים כדי לקבוע את ראש החדש. כאשר לפי הסדר הקבוע החדש צריך להיות חסר, מקדשים את החדש הבא ביום השלשים, גם אם לא הגיעו עדים שראו את הלבנה.)

ההפרשים המצטברים

כפי שראינו, אורך שנים עשר חדשים ירחיים אסטרונומיים גדול בשמונה שעות ו־876 חלקים משנה רגילה בת 354 ימים.

ההפרש מצטבר באופן הבא:

- הפרש של שמונה שעות מצטבר ליום שלם לאחר שלש שנים.
- הפרש של 876 חלקים מצטבר ליום שלם ועוד 360 חלקים לאחר שלשים שנה.

הגמרא מקשה: כיצד ניתן לקבוע סדר קבוע של חדש מלא וחדש חסר, אם ההפרשים המצטברים מחייבים מדי פעם לשנות את הסדר?

תשובת הגמרא היא שגם שיטת ״אחרים״ מביאה בחשבון את ההפרשים המצטברים, ונדרשות בעקבותיהם התאמות מדי פעם: הפרש השעות מצטבר ליום שלם לאחר שלש שנים, והפרש החלקים מצטבר ליום שלם ועוד 360 חלקים לאחר שלשים שנה. אולם מאחר שהתאמות אלו נדרשות לעתים רחוקות בלבד, ״אחרים״ מציגים את הסדר הקבוע של חדש מלא וחדש חסר, ואינם מפרטים במסגרת הכלל את החריגים הנדירים שבהם יש צורך לשנות את הסדר.

רקע- 3

<u>אורך חדש העיבור בשנה מעוברת</u>

קיימת מחלוקת תנאים באשר לאורכו של חדש העיבור בשנה מעוברת:

- **תנא קמא:** חדש העיבור הוא תמיד בן שלשים יום.
- **רבן שמעון בן גמליאל:** חדש העיבור יכול להיות בן עשרים ותשעה יום או בן שלשים יום.

יש לכך משמעות בחישובי הסוגיה, משום שחדש עיבור מלא בן שלשים יום ארוך בכחצי יום ביחס לחדש הירחי האסטרונומי, ואילו חדש עיבור חסר בן עשרים ותשעה יום קצר בכחצי יום ביחס אליו.

ההבדל הזה הוא אחד היסודות להבנת מחלוקת עולא ורב הונא.

רקע- 4

<u>העיקרון המנחה בקביעת ראש חודש</u>

אחד השיקולים בקביעת אורכי החדשים הוא לשמור על התאמה סבירה בין ראש חדש לבין מהלך הלבנה.

אם הפער בין ראש חדש לבין מהלך הלבנה יהיה גדול מדי, עלול הציבור לחשוד שבית הדין טעה בקביעת החדש. לכן יש מגבלות על מספר החדשים המלאים והחסרים בשנה.

משנתנו

המשנה אומרת:

"אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה, ולא נראה יתר על שמונה."

האמירה לעיל מורכבת משני חלקים:

1. **אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה** – חייבים להיות לפחות ארבעה חדשים מלאים בשנה.
2. **ולא נראה יתר על שמונה** – אין יותר משמונה חדשים בשנה.

הקדמה

הגמרא דנה במשמעות החלק השני של המשנה, ומביאה בענין זה את מחלוקת עולא ורב הונא.

להלן תמצית של שתי השיטות, שנועדה להציג לקורא את מבנה הדיון ולספק כיוון כללי לקראת העיון בהמשך. ההסברים המפורטים להלן יבהירו את יסודות כל שיטה ואת ההבדלים ביניהן.

המשנה קובעת שאין פוחתין מארבעה חדשים מלאים בשנה, ולא יותר משמונה חדשים בשנה. הגמרא מביאה שתי דרכים לפרש את ההגבלה השנייה:

- **עולא:** ההגבלה מתייחסת לשמונה חדשים חסרים. מטרתה למנוע מצב שבו הלבנה הישנה תיראה זמן רב מדי לאחר ראש חדש. עולא הולך בשיטת תנא קמא, שלפיה חדש העיבור בשנה מעוברת הוא תמיד בן שלשים יום.
- **רב הונא:** ההגבלה מתייחסת לשמונה חדשים מלאים. מטרתה למנוע מצב שבו המולד יקדים את ראש חדש במידה ניכרת. רב הונא הולך בשיטת רבן שמעון בן גמליאל, שלפיו חדש העיבור יכול להיות בן עשרים ותשעה יום או בן שלשים יום.

נמצא שהמחלוקת בין עולא לרב הונא נוגעת הן לפירוש החלק השני של המשנה – האם הוא מגביל את מספר החדשים החסרים או את מספר החדשים המלאים – והן לשיטה התנאית שעליה מבוסס כל אחד מהפירושים.

חשוב לזכור שסיכום זה נועד בעיקר לתת כיוון כללי ולהכין את הקורא לקראת הדיון המפורט. בשלב זה לא מצופה שכל פרטי הדברים יהיו ברורים; הם יתבהרו במהלך העיון בהסברים שבהמשך.

תצוגה מילולית

<u>שיטת עולא</u>

לפי עולא, החלק השני של המשנה ממשיך ומסביר את החלק הראשון: אין יותר משמונה חדשים **חסרים** בשנה.

מדוע אין יותר משמונה חדשים חסרים?

אם יהיו תשעה חדשים חסרים, השנה תהיה קצרה מדי ביחס למהלך הלבנה. כתוצאה מכך, הלבנה הישנה עלולה להיראות במשך שלשה ימים לאחר ראש חדש. מצב כזה עלול לגרום לציבור לחשוב שבית הדין טעה בקביעת ראש חדש.

אולם כאשר יש שמונה חדשים חסרים, ההפרש, בנסיבות שיתבארו להלן, מצטמצם ליום וחצי בלבד, ולא ליומיים. במקרה כזה הציבור יניח שהלבנה החדשה כבר נראתה לבית הדין ביום הקודם, אף שהם עצמם לא הבחינו בה.

שמונה חדשים חסרים אפשריים כאשר השנה הקודמת היתה מעוברת וחדש העיבור בה היה מלא. שמונה חדשים חסרים מקצרים את השנה ביומיים ביחס לשנה שבה ששה חדשים מלאים וששה חסרים, ואורכה 352 ימים במקום 354. אולם חדש העיבור המלא מוסיף כחצי יום ביחס לחדש הירחי האסטרונומי, ולכן לאחר קיזוז התוספת נותר פער של יום וחצי בלבד.

עולא הולך בשיטת תנא קמא

לפי תנא קמא, חדש העיבור בשנה מעוברת הוא תמיד בן שלשים יום. לכן, במקרה שעליו מדבר עולא, השנה הקודמת היתה מעוברת וחדש העיבור בה היה מלא.

<u>שיטת רב הונא (ושמואל ורבי)</u>

לפי רב הונא, החלק השני של המשנה אינו המשך והסבר של החלק הראשון, אלא דין נפרד: אין יותר משמונה חדשים **מלאים** בשנה.

מדוע אין יותר משמונה חדשים מלאים?

אם יהיו תשעה חדשים מלאים, השנה תהיה ארוכה מדי ביחס למהלך הלבנה. כתוצאה מכך, המולד עלול להקדים את ראש חדש בשלשה ימים. מצב כזה עלול לגרום לציבור לחשוב שבית הדין טעה בקביעת ראש חדש.

שמונה חדשים מלאים אפשריים כאשר השנה הקודמת היתה מעוברת וחדש העיבור בה היה חסר, בן עשרים ותשעה יום. שמונה חדשים מלאים מאריכים את השנה ביומיים, ל־356 ימים. אולם חדש העיבור החסר קצר בכחצי יום ביחס לחדש הירחי האסטרונומי, ולכן לאחר הקיזוז המולד מקדים את ראש חדש ביום וחצי בלבד. הגמרא מכנה זאת יום אחד, ומסבירה שהציבור אינו מקפיד על הבדל של יום "אחד".

רב הונא הולך בשיטת רבן שמעון בן גמליאל

לפי רבן שמעון בן גמליאל, חדש העיבור בשנה מעוברת יכול להיות בן עשרים ותשעה יום או בן שלשים יום. לכן, במקרה שעליו מדבר רב הונא, השנה הקודמת היתה מעוברת וחדש העיבור בה היה חסר, בן עשרים ותשעה יום.

תצוגה טבלאית

שיטות: <u>נושא</u>	עולא	רב הונא (ושמואל ורבי)
פירוש החלק השני של המשנה	המשך והסבר של החלק הראשון	דין נפרד
למה מתייחסת המילה "שמונה"?	לשמונה חדשים **חסרים**	לשמונה חדשים **מלאים**
השיטה התנאית שעליה מסתמך כל אחד	תנא קמא	רבן שמעון בן גמליאל
מצב השנה הקודמת	שנה מעוברת, שחדש העיבור בה היה מלא	שנה מעוברת, שחדש העיבור בה היה חסר
החשש	הלבנה הישנה תיראה לאחר ראש חדש	המולד יקדים את ראש השנה
הפער שנותר לאחר הקיזוז	כיום וחצי	כיום וחצי
מדוע אין חשש?	הציבור יניח שהלבנה החדשה כבר נראתה לבית הדין ביום הקודם	הציבור אינו מקפיד על הבדל של יום "אחד"